

Ἰσπαχάν, ἡ πρόην βασιλεύουσα τῆς Περσίας, διεφθίμωθη μεγάλως διὰ τὰ πλούτη καὶ τὴν λοιπὴν αὐτῆς μεγαλοπρέπειαν. Διάφοροι πόλεμοι, καὶ ἡ εἰς τὴν Τεχεράν μετὰθesis τῆς βασιλικῆς καθέδρας τὴν ἔβλαψαν μ' ὅλον τοῦτο, καὶ τὴν ἀφήρεσαν τὸν ὁποῖον πρότερον εἶχε βαθμόν. Ἀλλὰ καὶ οὕτω εἶναι ἡ πολυανθρωποτέρα πόλις τῆς Περσίας τὴν σήμερον, καὶ εἰς τὴν παροῦσάν της κατάστασιν διεγείρει ἀκόμη τὸν θαυμασμόν τοῦ περιηγητοῦ.

Ἡ ἀρχὴ τῆς Ἰσπαχάν δὲν εἶναι τοσοῦτον βεβαία. Τινὲς λέγουσιν ὅτι ἀνηγέρθη ἐκ τῶν ἔρειπίων τῆς Ἐκατομπύλου, τῆς μητροπόλεως τοῦ ἀρχαίου βασιλείου τῆς Παρθίας. Ἄλλοι δὲ ὅτι εἶναι τὰ Ἀρτάκανα τοῦ γεωγράφου Πτολεμαίου. Αναφέρεται κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς Χριστιανικῆς ἐποχῆς, καὶ ὑπὸ τὴν βασιλείαν τῶν Χαλιφῶν, οἵτινες κυριεύσαντες τὴν Περσίαν εὐθὺς μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Μωαμεθανισμοῦ, ἐνάγκασαν τοὺς κατοίκους της νὰ ἐναγκαλισθῶσι τὴν θρησκείαν των, ἡ Ἰσπαχάν ἦτον ἀρκετὰ ἐπίσημος. Ἐκυβερνᾶτο δὲ ἀπὸ διοικητᾶς, διοριζομένους εἰς αὐτὴν ἀπὸ τὴν τότε πρωτεύουσαν, ἐξ ὧν ὁ Βαχαιοδδίν, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀβάκα Χάν, (1264) μετεχειρίσθη μεγάλην σκληρότητα εἰς αὐτὴν, ἐπιβάλλων, κατὰ τὴν ἔκφρασιν Ἀραβος συγγραφέως, τὴν ποινὴν τοῦ ἐνόχου ἐπὶ τὸν ἀθῶον.

Ἀπὸ τὴν δεκάτην τετάρτην ἑκατονταετηρίδα, ἡ Ἰσπαχάν ἐπέχει πλειότερον τόπον εἰς τὴν ἱστορίαν, διότι κατὰ τὰ τέλη αὐτῆς ἔμελλε νὰ δοκιμάσῃ τὴν μανίαν ἀνδρὸς τὸν ὁποῖον ἡ φύσις φαίνεται ὅτι ἐγέννησε πρὸς καταστροφὴν τῶν πόλεων.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος εἶναι ὁ περιβόητος Ταμερλέγκ ἢ Ταμερλάνος. Σκοπὸν ἔχων νὰ μὴν ἀφήσῃ οὐδεμίαν χώραν ἀπείρατον τῆς λύσσης του, ἐφόρμησε καὶ κατὰ τῆς Περσίας, καὶ προσέβαλε καὶ κατὰ τῆς Ἰσπαχάν. Ἀλλ' ὁ διοικητὴς αὐτῆς Σεῖδ Μουταφφὲρ Κασὶ ἐξελθὼν μετὰ τῶν λοιπῶν προύχόντων τῆς πόλεως, τῶν

ἐπρόσφερε τὴν ἄμεσον ὑποταγὴν τοῦ. Τοῦτο κατεπραῦ-
νε τὴν σκληρὰν καρδίαν τοῦ, καὶ ἐφείσθη μὲν τῆς πό-
λεως, ἀλλὰ διώρισε εἰς αὐτὴν ὑπέρογκον χρηματικὴν
πληρωμὴν, ἰδίον τοῦ κυβερνήτορα, καὶ φυλακὴν ἐκ τῶν
οἰκείων τοῦ στρατιωτῶν. Ἀπροσδόκητόν τι συμβεβη-
κὸς ὁμῶς μετήλλαξε καὶ τὴν τύχην τῆς ταύτης. Ἐνῶς
κατεγίνοντο εἰς τὴν σύναξιν τοῦ φόρου, νέος τις χαλ-
κεύς, Ἀλῆ Κασαπᾶ, πρὸς διασκέδασιν ἐκτύπησε διὰ
νυκτὸς ἐν τύμπανον, ὅπερ καὶ κατετάραξεν ἄμέσως ὅλους.
Πληθος λαοῦ συνήχθησαν ἐν τῷ ἔμα, καὶ τοσοῦτον
παρωτρύνθησαν συναλλήλως, ὥστε εὐθὺς ἐφώρμησαν
κατὰ τῶν Ταρτάρων (οἵτινες ἀφείθησαν διὰ φυλακὴν ὑπὸ
τοῦ Ταμερλάνου), ἤρχισαν γενικὴν κατασφαγὴν κατ'
αὐτῶν, καὶ πρὶν τῆς αὐγῆς τρεῖς χιλιάδες Τάρταροι ἐ-
θανατώθησαν. Ἀμέσως ἐκλείσθησαν αἱ θύραι, διὰ
να προλάβωσι τὰς ἄμεσους ἐφόδους τοῦ Ταμερλάνου,
διότι ἀφοῦ κατεπραῦνθη ὀλίγον ὁ θυμὸς τῶν, δὲν
ἤργησαν νὰ καταλάβωσιν ὅτι ἦτον ἀδύνατον νὰ ἀντι-
σταθῶσιν εἰς αὐτόν, καὶ ὅτι ἀπροστοχάστως ἐπαχειρί-
σθησαν τοιοῦτον ἄλογον κίνημα.

Ὁ φύσει ὀργίλος καὶ σκληρὸς Ταμερλάνος ἐλύσσαξε
τώρα ἀπὸ τὴν μανίαν τοῦ. Δὲν ἐδέχετο οὐδεμίαν συν-
θήκην, οὐδένα λόγον. Οἱ ἄθλιοι κάτοικοι ἐγνώριζον
τὸν ἐπαπειλούμενον κίνδυνον, καὶ ἡ ἀπελπισία τῶν ἐπηύ-
ξησε τὴν ἰσχὺν τῆς ἀντιστάσεώς των. ἀλλ' αἱ ἀπόπειραι
αὐτῶν ἐχρησίμευσαν μόνον εἰς τὸ ν' ἀνάψωσιν ἔτι μᾶλ-
λον τὴν ὀργὴν τοῦ. Τὰ τεῖχη τῆς πόλεως ἐπέταξαν εἰς
τὸν ἀέρα, καὶ ὁ ἀπάνθρωπος κατακτηκτὴς μὴ εὐχαρι-
στούμενος ὅτι συνεχώρησε τὴν ἀρπαγὴν καὶ τὸν φό-
νον εἰς τοὺς στρατιώτας τοῦ, διέταξε πρὸς τοῖς ἄλ-
λοις καὶ ἕκαστον αὐτῶν νὰ τῷ φέρῃ ῥητὸν τινα ἁ-
ριθμὸν κεφαλῶν! (*) Ἐκ τούτων δ' ἐβδόμηκοντα χίλι-

(*) Ὁ Ταμερλάνος ἔπαιξε μὲ τὰς κεφαλὰς τῶν νικημέ-
νων παρ' αὐτοῦ, καὶ εἶναι πασίγνωστον ὅτι τοιοῦτόν τι
ἔπραξε καὶ ὅτε ἐκυρίευσσε τὴν Σμύρνην κατὰ τὸ 1402,
ἀποκεφαλίσας χιλίους πολίτας, καὶ κτίσας μνημεῖον
τῆς νίκης τοῦ πύργον ἀπὸ κρανία καὶ λίθους.

ἀδελφὸν σου σωρεύθησαν εἰς πυραμίδας, ὡς μνημεῖον τῆς ἀνδραγαθίας του. Τὸ κατὰ τὸ 1387 συμβάν τοῦτο ἀναφέρεται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ταμερλάνου μετὰ τὴν ἀκόλουθον ἀκρίβειαν.

“Κατέκτησα, λέγει, τὴν πόλιν Ἰσπαχάν, καὶ ἐν-επιστεύθην εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Ἰσπαχάν. Παρέδωκα τὸ τεῖχος εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ οὗτοι ἐπαναστάτησαν, καὶ τὸν Δαρωγὰ, ἐν ἐπίστασιν ἐπ' αὐτοῖς, ἀπέκτειναν μετὰ τῶν τριῶν χιλιάδων στρατιωτῶν του. “Ὁθεν διέταξα κ' ἐγὼ γενικὴν κατασφαγὴν τοῦ λαοῦ τῆς Ἰσπαχάν.”

Ποῖα ἦτον ἡ κατάστασις τῆς Ἰσπαχάν ἐκ τῆς συμφορᾶς ταύτης, συμπεραίνεται εὐκόλως. Ἀρκετὰ ἔτη παρῆλθον μέχρις οὗ ν' ἀναλάβῃ πάλιν, καὶ ὅλην τῆς τῆς μετὰ ταῦτα δόξαν ὀφείλει εἰς τὸν Σάχ Ἀρμπάξ Α'. ὃς τις μεταβαλὼν αὐτὴν εἰς καθεδρὰν τοῦ βασιλείου του, τὴν ἐκαλλώπισε, καὶ τὴν ἀνίδειξε μίαν τῶν καλητέρων πόλεων τῆς Ἀσίας.

Ὁ μονάρχης οὗτος εἶναι ὁ περιφημότερος τῶν ὅσοι κατ' ἐκείδισαν εἰς τὸν θρόνον τῆς Περσίας, διὸ καὶ ἐπεκλήθη Μ. Ἐγας. Ἐβασίλευσε δὲ ἐκ τοῦ 1585 μέχρι τοῦ 1629. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπέζησεν εἰς τὴν μνήμην τῶν ὑπηκόων του, καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν των ἐπέχει τὸν αὐτὸν τόπον, τὸν ὅποιον καὶ ὁ περίφημος Χαλίφης Ἀαρόν. ἔλ. Ῥασχίδ' παρὰ τοῖς Ἀραβίν. Αἱ πλείότεραι γέφυραι, τὰ караβανσαρία, καὶ τὰ ἀνάκτορα, κατεσκευάσθησαν ὑπ' αὐτοῦ. Εἰς τὴν Ἰσπαχάν μάλιστα, ὡς προΐρηται, ἐπέφερε πᾶσαν βελτίωσιν. Τὸ πρῶτον αὐτῆς τζαμίον, τὸ μεγαλοπρεπὲς ἀνάκτορον τοῦ Σαχέλ Σιτούν, οἱ καλούμενοι τέσσαρες κῆποι, ἡ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ζεινδεροῦδ κυριωτέρα γέφυρα, καὶ ἄλλα διάφορα οἰκοδομήματα εἰς τὴν πόλιν ταύτην καὶ τὰ περίχωρά της, ὀφείλουσιν εἰς αὐτὸν τὴν ἀρχὴν των. Ἐδιπλασιάσθη δὲ καὶ ὁ πληθυσμὸς της ἐπ' αὐτοῦ.

Μέχρι τοῦ 1722 οὐδέν ἰδιαίτερον συνέβη εἰς τὴν Ἰσπαχάν. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὁμως, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Σάχ Χουσεῖν, Μαχμούτ, ὁ ἀρχηγὸς τῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Ἀφιγγάνων γινωσκομένων φυλῶν, ἀποστατήσας ἀπὸ αὐτὸν, καὶ καταστρέψας τὸν Περσικὸν στρατὸν εἰς μάχην τινὰ, προσέβαλε καὶ κατὰ τῆς Ἰσπαχάν. Ταραχὴ ὑπερβολικὴ καὶ θόρυβος διεχύθη εἰς ἅπασαν τὴν πόλιν. Ὁ βασιλεὺς ἐκάλεσε συμβούλιον, εἰς ὃ ἐψηφίσθη νὰ μείνῃ αὐτὸς ἐν τῇ πρωτευούσῃ, καὶ ἤρχισαν προτοίμασίαις πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτῆς. Ἀνήγειραν νέα φρούρια, ἐπεδιώρθωσαν τὰ κρημνώδη μέρη τῶν τειχῶν, καὶ ὠχύρωσαν τὰς ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ζεινδερούδ-γεφύρας, δι' ὧν συνεκοινῶναι ἡ Ἰσπαχάν μὲ τὰ περίχωρά της. Ἡ ἀβουλία ὁμως ἐπέφερε τὴν φθορὰν εἰς τὴν πόλιν.

Ἐπὶ τοῦ Ἀμπάζ Α' συνεστήθη εἰς τὴν Ἰόλφη, ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχουσαν τῆς Ἰσπαχάν, ἀποικία Ἀρμενίων, ἣτις διὰ τοῦ ἐμπορίου ἐπηύξησεν ἀμέσως κατὰ τὰ πλούτη. Ἡ ἀνδρεία τῶν Ἀρμενίων τούτων ἦτον ἀπαραδειγμάτιστος, καὶ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἔδειξαν ζῆλον καὶ προθυμίαν ὑπὲρ τοῦ βασιλέως των. Ἀλλ' ὁ Σάχ Χουσεῖν συλλογιζόμενος πόσον σκληρῶς τοὺς μετεχειρίσθη πρότερον, καὶ φοβούμενος μὴ συνενωθῶσι μὲ τοὺς ἐχθρούς του, τοὺς ἀφώπλισεν. Οὕτω δ' ἡ Ἰόλφη μείνας ἀνυπεράσπιστος, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀντισταθῇ εἰς τῶν Ἀφιγγάνων τὴν δύναμιν, καὶ οἱ Ἀρμένιοι ἐβιάσθησαν νὰ διαπραγματευθῶσιν αἰσχροὺς συνθήκην. Ὁ Χουσεῖν ἤλπιζεν ὅτι ἤθελον εὐχαριστηθῇν ἀπὸ τὰ μεγάλα πλούτη τῆς Ἰόλφης, ἀλλ' ὁ Μαχμούτης ἐφώρμησεν ἐπομένως καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἰσπαχάν. Νικηθεὶς εἰς ἔφοδον ἐπὶ τινος γεφύρας, ἔκαμε προτάσεις εἰρήνης· ἀλλὰ τὰς ἀπέρριψαν· καὶ ὁ ὑπερήφανος Ἀφιγγάνος ἐδόθη εἰς τὸ νὰ κατεδαφίξῃ τὰ περίχωρα τῆς πόλεως, καὶ κυριεύσας μίαν τῶν γεφυρῶν, διέχυσε τοὺς στρατοὺς του εἰς ὅλα τὰ περίξ, καὶ τὴν ἐστενοχώρητε πολὺ διὰ τῆς πείνης.

ἦτις ἤρχισεν ἀμέσως μετὰ τὴν πρώτην του ἐφοδὸν καὶ ἠΐξανε καθ' ἑκάστην. Ὁ Σάχ Χουσεῖν ἐβιάσθη νὰ πέμψῃ πρέσβεις εἰς τὸν Μαχμούτ, προσφέροντες τὰς ὁποίας πρότερον εἶχεν ἀπορρίψει προτάσεις. Ἀλλ' ὁ Ἀφίγγανος ἀπεκρίθη “Ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας δὲν μοὶ προσφέρει τι ἰδιὸν του. Καὶ αὐτὸς καὶ ἅπαντα ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ εἶναι ὑπὸ τὴν ἐμὴν ἐξουσίαν, καὶ δὲν εἶναι πλέον κύριος τῶν τριῶν ἐπαρχιῶν, τὰς ὁποίας τοσοῦτον γενναίως ἐπιθυμεῖ νὰ μοὶ παραχωρήσῃ. Ὁ λόγος ἤδη πρόκειται περὶ τοῦ ἄλλου.”

Οἱ κάτοικοι ἀπελπισθέντες, δὲν ἔκαμαν οὐδεμίαν ἀντίστασιν πλέον, ἀλλ' ὁ Μαχμούτης ἤθελε νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν πολιορκίαν. Ὁ στρατὸς του δὲν ἦτο μέγας, καὶ ἤθελε κινδυνεύσειν, ἂν εἰσῆρχετο εἰς τὴν πόλιν, ὅπου οἱ Πέρσαι ἦσαν πολυπληθέστεροι. Ἐστοχάσθη νὰ τοὺς ἀφήσῃ ν' ἀποθάνωσι τῆς πείνας, πρὶν κάμῃ τὴν συνθήκην. Εἰς τὴν πολιορκίαν ταύτην οἱ κάτοικοι τοσοῦτον ἐστενοχωρήθησαν, ὥστε κατήντησαν νὰ φάγωσιν ἵππους, ἡμιόνους, κύνας, καὶ ἄλλα ἀκάθαρτα ζῶα, καὶ ὁ ποταμὸς Ζεινδερούν τοσοῦτον ἐπλήσθη πτωμάτων, ὥστε τὸ ὕδωρ αὐτοῦ δὲν ἦτο πόσιμον πλέον. Δύο μῆνας διήρκεσεν ἡ ἀθλιότης αὕτη. Τελευταῖον δ' ὁ βασιλεὺς Χουσεῖν πενθοφορήσας ἐξῆλθεν τοῦ ἀνακτόρου, καὶ διαβαίνων διὰ τῶν κυριωτέρων ἀγυιῶν τῆς Ἰσπαχάν, ἐθρήνησε μεγαλοφώνως τὰς συμφορὰς τοῦ βασιλείου του, καὶ τὴν ἀκόλουθον, ἀφήσας τὸν θρόνον του, ἀνεχώρησε τῆς πόλεως μετὰ τινων αὐλικῶν του καὶ τριακοσίων στρατιωτῶν, ἐγκαταλείψας τὴν Ἰσπαχάν εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἐχθροῦ.—Τὸ ἐπόμενον ἔτος συνέβη τρομερὰ κατασφαιγὴ τῶν Περσῶν εἰς τὴν Ἰσπαχάν ὑπὸ τοῦ Μαχμούτη.

Ἡ Ἰσπαχάν κεῖται εἰς τὸ βόρειον μέρος τοῦ Ζεινδερούνδ, ἡ δὲ Ἰόλφη (Ζουλφά) καὶ Ἀμπάς — Ἀβάδ εἰς τὸ νότιον. Ὁ ποταμὸς οὗτος δὲν εἶναι ἀρκετὰ μέγας, εἰμὴ μόνον τὴν ἀνοίξιν, καὶ πηγάζει ἐκ τῶν πρὸς Ἀνσιν' Ὀρέων. Ἐπὶ τοῦ Χαραδίνου (Γάλλου περὶ τῆς

γητοῦ μεταξύ τοῦ 1664 καὶ 1677) ἡ Ἰσπαχάν, μετὰ τῶν περιχώρων αὐτῆς ἦτο μία τῶν μεγαλητέρων πόλεων τοῦ κόσμου, ἔχουσα περίπου εἴκοσι τεσσάρων μιλίων περιφέρειαν, ἐνῶ τὴν σήμερον τὸ ἐνοικούμενον αὐτῆς μέρος ἔχει μόλις τὸ ἐν τέταρτον. Εἶχε δὲ καὶ τείχος, ὅπερ κατεστράφη ὑπὸ τῶν Ἀφιγγάνων.

Ἡ εἰς τὴν πόλιν εἰσοδος κατὰ νότον εἶναι διὰ τινος ἐρήμου, καλουμένης Χεζάρ Δερὲ, χίλιαι κοιλάδες. Αὐτοῦ δὲ, κατὰ Περσικὴν παράδοσιν, συνέβησαν αἱ μάχαι τοῦ Ρουστέμ (α) καὶ τοῦ δράκοντος εἰς τοῦ ὁποίου τὰς φαρμακώδεις ἀποφορὰς ἀποδίδεται ἡ ἀκαρπία τῆς γῆς. Διὰ τοῦ μέρους τούτου ἀρχόμενός τις ἐκ τῆς Σειράζ (β) ἕως πέντε μίλια μακρόθεν, θεωρεῖ δλην τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς Ἰσπαχάν, ἥτις κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Χαραδίνου κἂν, ἐδικαιολόγει ἐν μέρει τὴν συνήθη κομπαστικὴν παρωνυμίαν τῆς λέξεως Ἰσφαχάν, νίσφιτζιχάν, ἥτοι τὸ ἡμισυ τοῦ κόσμου. Αὐτοῦ δὲ φαίνεται μνημεῖον ἐπιγραφὴ Κομφυκῶν γραμμάτων, ὁ πύργος τῶν Σχατηρ (πεζοδρόμων) λεγόμενον. Ο Χαραδῖνος λέγει ὅτι οἱ θέλοντες νὰ ἔμβωσιν εἰς τὸ ὑπουργημα τοῦτο, ὤφειλον, διὰ νὰ δείξωσι τὴν ῥώμην καὶ ἱκανότητά των νὰ διατρέξωσι δώδεκα ἰδιαιτέρους δρόμους ἐκ τῆς θύρας τοῦ ἀνακτόρου μέχρι τοῦ σημείου τούτου εἰς ἓν ἡμερόνυκτον, ἥτοι 120 μίλια. Ἄλλοι δὲ ἄλλα λέγουσι περὶ τούτου.

Ὅσον πλησιαζει τις τὴν σήμερον εἰς τὴν Ἰσπαχάν, χάνει πολὺ ἀπὸ τὴν ὁποίαν προξενεῖ ἐντύπωσιν ἡ θεὰ της. Ἡ ἐρήμωσίς της δὲν φαίνεται μακρόθεν, διότι σκεπάζεται ἀπὸ τοὺς λοιποὺς αὐτῆς καλλωπισμοὺς, ἀλλὰ πλησιάζων εἰς τὴν πόλιν, κυριεύεται ἀπὸ

(α) Ὁ Ρουστέμ οὗτος εἶναι ὁ Ἡρακλῆς τῶν Περσῶν, τὸ καύχημα καὶ ἡ δόξα τῶν συμπατριωτῶν του.

(β) Ἡ Σειράζ λέγεται ὅτι εἶναι ἡ ἀρχαία Κυρὸν πόλις.

μεγαγχολίαν, βλέπων τὰ λείψανα τῆς ἄλλοτε τοσούτου μεγαλοπρεποῦς πόλεως.

Αἱ ἀγυιαί τῆς Ἰσπαχάν δὲν διαφέρουσιν ἀπὸ τὰς τῶν ἄλλων χωρῶν τῆς Περσίας, καὶ εἶναι σχεδὸν αἱ αὐταὶ ὡς καὶ εἰς τὰ λοιπὰ μέρη τῆς Ἀσίας. Ἡ μεγαλύτερα ἀγυιά τῆς Ἰσπαχάν εἶναι ἡ Μεϊδάν Σάχ λεγομένη, ἥτοι βασιλικὴ πλατεῖα, ἔχουσα τὸ πάλαι διάφορα ἐργαστήρια, καὶ θεωρουμένη ὡς εἰς τῶν κυριωτέρων καλωπισμῶν τῆς πόλεως.

Οἱ οἶκοι τῆς Ἰσπαχάν εἶναι μονόπατοι, μὲ μικρὰν αὐλὴν καὶ ὑψηλὸν τεῖχος, μὴ ἔχοντες παράθυρα εἰς τὰς ὁδοὺς. Οἱ οἶκοι τῶν πλουσιωτέρων εἶναι μεγαλοπρεπέστατοι, καὶ τινες ἑμοιάζουσι τὰ ἀνάκτορα. Ἐκαστος οἶκος δ' ἔχει καὶ κῆπον ἀναλόγως τῆς καταστάσεως τοῦ ἰδιοκτῆτου· τὸ ὅποιον οὐ μόνον τὴν λαμπρότητα ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκτασιν τῆς πόλεως ἐπαυξάνει.

Ἀξιολογώτεροι κῆποι τῆς Ἰσπαχάν εἶναι οἱ Σάχαρ Πάγ, ἥτοι "τέσσαρες Κῆποι," 3000 βημάτων τὸ μῆκος καὶ 70, τὸ πλάτος, καὶ οἱ Χέστ Βαχέστ λεγόμενοι, ἥτοι ὀκτὼ παράδεισοι. Τὸ ἀξιολογώτερον δ' ἀνάκτορον εἶναι τὸ Σεχέλ Σατοῦν, κτισθὲν, ὡς προείπομεν, ὑπὸ τοῦ Σάχ Ἀμπάζ τοῦ Μεγάλου. Ἐπὶ τοῦ Χαραδίνου ἦσαν περίπου 162 τζαμιά καὶ 48 σχολεῖα εἰς τὴν Ἰσπαχάν. Πολλὰ δ' ἐξ αὐτῶν διασώζονται εἰς-ἔτι. Τὸ κυριώτερον τζαμίον εἶναι τὸ Μετσίτ Σάχ, (ἥτοι βασιλικὸν τζαμίον) κτισθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀμπάζ, καὶ ἀφιερωθὲν εἰς τὸν Μεχεδῆν, ἓνα τῶν δώδεκα Ἰμαμῶν, καὶ ἀπογόνων τοῦ Μωάμεθ, καὶ τὸ τοῦ Λούφτ Ἀλλάχ. Ἐκ δὲ τῶν γυμνασίων, τὸ Μεδρεσά Τζεδδάχ.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἰσπαχάν ἦτο ποτὲ μέγιστος. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Χαραδίνου ἦσαν ἕως 1,100,000 ἀκολουθῶς δ' ἔγιναν 600,000 καὶ κατὰ τὸν Ὀλιβιέρον τὸ 1796 τατίβησαν ἕως 50,000 μόνον. ἄλλ' ἡ ἀποκατάστασις τῆς εἰρήνης καὶ τῆς κοινῆς ἀσφαλείας τὸ 1800 τοὺς ἐδιπλάτισεν.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἰσπαχάν εἶναι ζῶηροί καὶ πνευματώδεις, καὶ διαφέρουσι μέγας ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν πλησιοχώρων κωμῶν. Ἀπαντες σχεδὸν δύναται ν' ἀναγνώσῃ καὶ νὰ γράψῃ, καὶ πολλάκις καὶ οἱ τεχνῖται καὶ οἱ βιομηχανικοὶ γνωρίζουσι τοὺς καλῆτέρους ποιητάς. Ὁ λαὸς εἶναι γενικῶς φιλόπονος, καὶ φημίζονται πολὺ διὰ τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ νὰ κατασκευάζωσι τὸ σῆρικόν. Κατακρίνονται δὲ διὰ δειλίαν. Εἶναι δὲ οἱ κάτοικοι τῆς Ἰσπαχάν ὡς καὶ ὅλοι οἱ Πέρσαι, Μωαμεθανοί, διαφέροντες ὁμοῦ ἀπὸ τοὺς λοιποὺς Τούρκους.

Εἶναι δ' ἡ Ἰσπαχάν τὸ κέντρον τοῦ Περσικοῦ ἔμπορίου, ὑπερβαίνουσα ὅλας σχεδὸν τὰς πόλεις τῆς Οἰκουμένης διὰ τὴν πανταχόθεν συρροήν τῶν ξένων. Ἀποτελοῦσι δ' οἱ ἔμποροι αὐτῆς ἰδιαιτέραν κλάσιν μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως, καὶ χαίρουσιν ἄκραν ἀσφάλειαν. Τὰ χειροτεχνήματα τῆς Ἰσπαχάν εἶναι διάφορα. Οἱ τάπητες αὐτῆς εἶναι ἐπιζήτητοι. Τὰ δὲ χρυσοῦφαντά της, τὰ μεταξωτά, τὰ βαμβάκινα καὶ ἐτελειοποιήθησαν εἰς ἄκρον. Ἐπιτυγχάνουσι δὲ καὶ εἰς τὸν χρωματισμὸν τῶν πανίων. Δουλεῖονται δὲ εἰς αὐτὴν καὶ χάρτης, πυρίτις κόνις, λαβίδες μαχαίρας, ὕελος κτλ, πλὴν εἰς μικρὸν ἀριθμὸν. Ἐχει δὲ ἔμπορικὰς σχέσεις μὲ τὴν Ἰνδίαν, Σειράζ, Λαῦρον, Βαβυλῶνα, τὸ Χαλέπιον, τὴν Βάστραν, καὶ μὲ τὴν Τουρκίαν διὰ τῆς μικρᾶς Ἀσίας.

ΠΕΡΙ ΣΙΩΠΗΣ.

..... πολλ' ἔχει σιγὴ καλὰ.

Τί δύναται νὰ ὑπάρξῃ θελκτικώτερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον παρὰ τὴν σιωπὴν θερυνῆς νυκτός; Ποῖον σεβασμιώτερον καὶ ἱερώτερον παρὰ τὴν μελαγχολικὴν σιωπὴν κοιμητηρίου, εἰς τὸ ὁποῖον πᾶς λόγος προφερόμενος ἀντηχεῖ βαθέως, ὥς νὰ διατάτῃ τὴν ἐκπερυφαινομένην αἰσιν τοὺς διαβάτας;

Οἱ ἀρχαῖοι ἐσέβοντο μέγας τὴν σιωπὴν, τὴν ἐξουσίαν, καὶ τὴν συνίστην θερμῶς εἰς τοὺς νέους.